

HKS 6 Taidetehdas

Suojelu- ja rauhoituspäätökset

Taidetehtaan rakennuksen vanha osa on suojeltu asemakaavalla sr-merkinnällä.

Maanomistus

Taidetehdasrakennuksen omistaa Kiinteistö Oy Kokonniementie 1, jonka omistajia ovat Suomen Kulttuurirahasto, Alfred Kordelinin säätiö sekä Emil Aaltosen säätiö. Rakennuksen tapahtumatiloja hallinnoi Porvoon kaupungin omistama Oy Porvoo Event Factory Oy, joka toimii nimellä Taidetehdas. Ranta- ja katualueet ovat kaupungin omistuksessa. Wiléniuksen telakkarakennukset ovat yksityisessä omistuksessa kaupungin vuokramaalla.

Historia

Ennen teollisen toiminnan aikaa alue oli Näsin kartanon niittyinä ja viljelymaana. Nykyisen taidetehtaan rakentaminen alkoi vuonna 1920. Tehtaassa toimi aluksi Alba Nova Ab:n vaneritehdas, sittemmin Aug. Eklöf Ab:n hevosenkenkätehdas ja konepaja, Oy Haikka Ab:n kehyslistatehdas ja osakeyhtiöiden Fiskars, Partek ja Loglift konepajatoimintoja.

Rantavyöhykkeelle palstoitettiin teollisuus- ja varastotontteja 1900-luvun alussa. Vuonna 1932 Ludwig Wilénius osti Porvoonjoen varrelta kaksi hallia ja rakensi uuden veistämön. Telakan toiminta oli laajimmillaan sodan jälkeen, jolloin se työllisti noin 20 henkeä. Wiléniuksen veistämöllä on rakennettu noin 450 puuvenettä, joista suuri osa oli aikansa huippusuunnittelijoiden piirtämiä. Erityisesti Wiléniuksen telakka tunnetaan puisten kilpa- ja matkapurjeventeiden valmistajana. Telakalla rakennetuilla veneillä onkin purjehdittu niin olympialaisissa kuin Euroopan- ja maailmanmestaruuskisoissa. Wiléniuksella rakennetut

Kuva 1 Tehdasalue 1930- tai 1940-luvulla

veneet niittivät kunniaa myös maineikkaissa avomeripurjehduskilpailuissa, kuten Fastnet Recessa. Sodan aikana Wileniuksella rakennettiin lukuisia vanerirakenteisia miehistö- ja syöksyveneitä armeijan käyttöön.

Maiseman kehitys

Vaneritehtaan tehdasrakennusta laajennettiin useaan otteeseen 1930-luvulta alkaen. Vuosina 1953-54 rakennettiin pohjois- ja eteläsiipien väliin nykyään Avanti!-salina tunnettu kokoonpanohalli. Rakennuksen sisäänkäynnin edustaa korostivat hopeapajujen rivit. Tontilla oli varastoja. Vaneri- ja listatehtaan lisäksi rakennuksessa on ehtinyt vuosien kuluessa toimia muun muassa hevosenkenkä- ja hokkitehdas, konepaja, kattilapaja, traktori- ja kaivinkonevalmistaja sekä nosturien huoltoyritys.

Rantakaistaa vahvistettiin puupaalutuksin. Maata täytettiin teollisuuden sivutuotteilla ja maamassoilla. Palstoitettulla rantakaistalle nousi varastoja ja teollisuutta. L. Wilénius rakensi 1930-luvulla kahden puurakenteisen hallin yhteyteen veneveistämörakennuksen, pajan ja kaksi kiskoluiskaa veneiden vesille laskemista varten. , joissa telakka toimii edelleen,

Porvoon kaupunki osti Fiskarsilta kokonaisuuteen kuuluneet maa-alueet ja rakennukset vuonna 1986. Taidetehtaan tilojen uuden käytön ja kunnostuksen suunnittelu aloitettiin 1990-luvulla. Vuonna 1999 perustettiin Porvoon Taidetehtaan Säätiö, joka alkoi hallinnoida ja kunnostaa tiloja.

Teollisen toiminnan päätyttyä 1990-luvulla purettiin tyhjiä tiloja ja varastoalueet tyhjennettiin. Alueelta vietiin pois pilaantuneet maat. Sen jälkeen alkoi piha-alueiden reunamille ja tyhjille tonteille kasvaa nuorta puustoa. Rantavyöhykkeelle sijoitettiin pienveneiden kotisatama ja ponttonilaitureita noin sadalle pienveneelle.

2000-luvun alussa

Taidetehdas kunnostettiin ja laajennettiin keväällä 2007 tarjouspyyntömenettelystä käynnistyneen aluerakentamistyyppisenä hankkeena. Taidetehdasrakennus valmistui nykymuotoonsa keväällä 2012. Rakennushistoriallisia kerrostumia säilytettiin 1920-luvun alusta, 1930-, 1940-, 1950- ja 1960-luvuilta. Pohjoissiivessä ovat hyvin säilyneet tilaohjelma ja julkisivuarkkitehtuuri. Keskisiivessä eli Avanti-salissa ovat alkuperäiset entisen kokoonpanohallin tilat ja kattoa kannattavat pilarit.

Taidetehdas palvelee nimensä mukaisesti taiteen monitoimitalona. Siellä pidetään suurta tilaa vaativia tilaisuuksia ja konsertteja. Akustiikaltaan erinomaisessa Avanti!-salissa pidetään kansainvälisestikin tunnetun Avanti! Suvisoiton konsertteja. Rakennuksessa toimivat myös taidelainaamo- ja näyttelytila Taidehalli, elokuvateatteri, kaupungin matkailuneuvonta sekä ravintoloita ja kahvila. Taitelija-ateljeetitilat j ja kokoustitilat sekä tanssikoulun monikäyttöiset salit ovat toisessa kerroksessa.

Wiléniuksen puuveneveistämö toimii pienvenetelakkana. Sen veneveistämörakennus purettiin huonon kunnan vuoksi, mutta kaksi vanhaa hallia on kunnostettu alkuperäiseen asuunsa. Niiden suojissa talvehtii vuosittain 20–30 puuvenekaunotarta, joista osa on myös tehty Wileniuksella. Venehallit ovat rankarakenteisia ja jossain määrin joustavia, joten ne ovat kestäneet maapohjan ja heikkojen perustusten painumista. Tulvan aikaan vesi nousee niiden sisälle jopa metrin korkeuteen. Luiskat, kiskot ja moottori, joilla veneitä nostetaan vedestä, ovat toimintakunnossa ja käytössä. Telakan puulaiturit on rakennettu vanhan mallin mukaan.

Rantavyöhyke on pilaantuneiden maiden poistamisen jälkeen savipohjainen ja pinnoitettu sepelillä. Tapahtumien aikana se toimii tapahtumakenttänä tai pysäköintialueena. Maan pintaan on kasvanut peittävä heinikko, jota niitetään ajoittain. Rantakaistalla on noin sadan pieneneen kotisatama. Veneet kiinnitetään ponttonilaitureille, koska ranta on matala. Ranta ruopataan tarvittaessa, kun vierasvenesatama siirretään Länsirannalle.

Erityiset arvot

Nykyinen Taidetehtas ja Wiléniuksen telakan venevajat muistuttavat alueen teollisesta menneisyydestä. Taidetehtas on nykyisen toiminnan vuoksi tärkeä ja kokonaisuutena ainutlaatuinen. Salin teräsbetonikonstruktio on rakenteellisesti vaikuttava. Arvot kiinnittyvät monipuoliseen kulttuuri- ja vapaa-ajanpalvelutoimintaan ja arkkitehtuurin teollisuuskäytön ajasta säilyneisiin tiloihin ja yksityiskohtiin. Taidetehtasrakennus määrittää ja luo identiteettiä koko Länsirannan uudelle kaupunkirakenteelle. Rakennuksen pohjoissiipi poikkeaa ympäröivän korttelirakenteen koordinaatistosta, mikä antaa sille kaupunkikuvallista voimaa ja korostaa sen historiallista merkitystä. Wiléniuksen puuvenetelakan rakennukset ovat yhä alkuperäisessä käytössä ja kunnostettu alkuperäiseen asuunsa. Arvot kiinnittyvät rakennuksiin ja merelliseen toimintaan. Veistämötoiminta on myös osa paikallista kulttuuriperintöä.

Taidetehtaan rannan arvo on vapaassa jokirannassa ja avoimessa maisematilassa.

Kuva 2. Taidetehtaan ranta ja Wiléniuksen telakka vastarannalta.

Kuva 3. Taidetehtaan terassi ja tapahtumatoria.

Uhkatekijät, herkkyys ja mahdollisuudet

Taidetehtas on kulttuurin monitoimitalo. Sen itäpuoliselle avoimelle ranta-alueelle on mahdollista kehittää kulttuurin- ja vapaa-ajan alueita. Rantakaistalla nousee jokiveden pinta korkealle tulvien aikana. Tulvat rajoittavat alavan rannan käyttöä, pyöräreitien sijoitusta ja rakentamista. Maapohja on pehmeää syvää savikkoa, joten rannan ja puistojen rakenteiden sekä rakennusten perustamiskustannukset voivat olla huimia. Rakennusten lattian on tulvavaaran vuoksi oltava noin kolmessa metrissä, mikä on maan nykyistä alle yhden metrin korkeusasemaa huomattavasti ylempänä. Rakennuksista ja niiden sokkeleista tulee helposti kävelijän näkökulmasta korkeita. Liiallinen rakentaminen ranta-alueella tai massiiviset

istutukset voivat tukkia jokilaakson maisematilan ja peittää tärkeitä näkymiä rantapuistosta jokisuuhun.

Wiléniuksen telakan venehallien säilyminen edellyttää, että niissä on kannattavaa toimintaa. Uusi veneveistämö-rakennus on mahdollista kaavoittaa vanhojen hallien viereen. Sen toimintaa tukeva vierasvenesatama sijoitetaan telakan eteläpuolelle. Jokirannassa kulkeva kävelyreitti voidaan ohjata rantaa pitkin myös telakan kohdalla, sillä rantaviivaa ei tarvita telakkatoimintaan. Veneet voidaan edelleen laskea vesille vanhoja kiskoja pitkin, vaikka rannassa on kävelyreitti. Sen kautta kulkeminen katkeaa vain hetkeksi laskun ja noston aikana.

Asemakaava

Taidetehtaan käyttötarkoitukseksi on vuonna 2010 valmistuneessa asemakaavassa määritetty kulttuuritoiminta, hovi- ja viihdepalvelut sekä liiketoiminta. Rakennuksen pohjois- ja keskisiipeä ei saa purkaa ja julkisivujen kokonaisuus tulee säilyttää. Tontin kulma rannan puolella on pysäköintialuetta. Aleksanterin aukio taidetehtaan edessä on torialuetta.

Rannan asemakaava on kesken. Rantaan sijoitetaan puisto- ja torialueita, uusi vierasvenesatama palveluineen sekä virkistystä ja turismia palvelevia rakennuksia. Rannan pitkälle puistovyöhykkeelle sijoitetaan muutamia virkistystä palvelevia rakennuksia kuten saunoja, kanootti- ja venevajoja sekä palvelurakennuksia. Wiléniuksen vanhat telakkarakennukset on päätetty suojella.

Kansallisen kaupunkipuiston rajan ulkopuolelle on kaavoitettu liike-, toimisto- ja asuinrakennusten korttelialueita. Alue on vähitellen rakentumassa.

Käyttösuunnitelma ja rajoitukset

Taidetehtas on yksityinen kiinteistö. Sen käyttöä ohjaa voimassaoleva asemakaava.

Wiléniuksen telakan venesuulit ovat asemakaavalla suojelutuja ja yksityisomistuksessa. Wiléniuksen telakan alueen uudisrakentaminen ja käyttömahdollisuudet ratkaistaan asemakaavalla. Tavoitteena on, että käyttö tukee kulttuurihistoriallisten arvojen ja rakennusten säilyttämistä.

Taidetehtaan rannan erilaiset käyttötarkoitukset ja palvelurakentaminen ratkaistaan asemakaavalla. Rakentamisen sijainti ja koko tulee sovittaa herkkään jokimaisemaan. Rantaviivan tuntumassa tulee kulkea kävelyn rantareitti. Pyöräilyreitti sijoitetaan kadun yhteyteen.

Hoidon tavoitteet

Puisto- ja torialueita hoidetaan keskeisinä julkisina kaupunkitiloina.